

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО

УДК 930.22

Бездрабко Валентина Василівна,
доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Київського національного університету
культури і мистецтв
valentbez@gmail.com
orcid.org/0000-0003-3295-5277

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

Мета роботи. Дослідження присвячене з'ясуванню сучасного стану документознавства в Україні, виявленню основних проблем його розвитку як наукової та навчальної дисципліни, протиріч розбудови спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», шляхам подолання епістемологічної та організаційної кризи науки про документ. **Методологія дослідження** полягає в застосуванні історико-генетичного, порівняльного методів, методів формальної логіки, моделювання та узагальнення. Указані методи дозволяють комплексно розкрити зміст кризи документознавства, виявити причинно-наслідкові зв'язки та спрогнозувати можливі шляхи виходу з неї відповідно до потреб суспільства й внутрішнього потенціалу розвитку самої науки. **Наукова новизна** роботи полягає в наукознавчому осмисленні сучасного стану документознавства в Україні. Компаративний підхід до розвитку традиційного документознавства й документології виявив можливості діалектичного зв'язку між ними, а заодно сприяв культивуванню розуміння окремішності кожного напрямку. Зауважено на перспективності, крім управлінського, й інших видів спеціального документознавства, зокрема електронного та аудіовізуального. Успішність документознавчої освіти в Україні залежить від усвідомленої діяльності суб'єктів ринку освітніх послуг та відповідності навчальних пропозицій потребам професії документознавця. **Висновки.** Осмислення новітньої парадигми науки сприятиме виходу документознавства з кризи, що означатиме наступний етап його еволюції.

Ключові слова: документ; документознавство; загальне документознавство; спеціальне документознавство; документологія; криза науки, документознавча освіта.

Бездрабко Валентина Васильевна,
доктор исторических наук, профессор,
заведующая кафедрой документоведения
и информационно-аналитической деятельности
Киевского национального университета культуры и искусств

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ДОКУМЕНТОВЕДЕНИЯ В УКРАИНЕ

Цель работы. Исследование посвящено определению современного состояния документоведения в Украине, выявлению основных проблем его развития как научной и учебной дисциплины, противоречиям развития специальности 029 «Информационное, библиотечное и архивное дело», путем преодоления эпистемологического и организационного кризиса науки о документе. **Методология исследования** заключается в использовании историко-генетического, сравнительного методов, а также методов

формальної логіки, моделювання і обобщення. Ці методи дозволили всестороннє розкрити зміст сучасного кризи документознавства, виявити причинно-наслідкові зв'язки і запропонувати можливі шляхи виходу з неї в відповідності з потребами суспільства і внутрішнього потенціалу самої науки. **Наукова новизна роботи** полягає в науковедчому розумінні сучасного стану документознавства в Україні. Компаративний підхід до розвитку традиційного документознавства і документології розкриває можливості діалектичної зв'язки між ними і одночасно сприяє культивуванню розуміння самобитності кожного напрямку. Крім управлінського, було вказано на перспективності розвитку інших видів спеціального документознавства, зокрема електронного і аудіовізуального. Успіх документознавчого освіти в Україні залежить від свідомої активності суб'єктів ринку освітніх послуг відповідно до потреб професії документознавця. **Висновки.** Розуміння нової парадигми науки сприятиме виходу документознавства з кризи, а також означає наступний етап його еволюції.

Ключові слова: документ; документознавство; загальне документознавство, спеціальне документознавство; документологія; криза науки, документознавче освіта.

Bezdrabko Valentyna,
Ph.D. hab. (History), Professor,
Head of the Department of Document Science,
Information and Analytical Activities
of the Kyiv National University of Culture and Arts

ACTUAL PROBLEMS OF DOCUMENTATION SCIENCE IN UKRAINE

The purpose of the article. The research is devoted to the elucidation of the current state of document science in Ukraine, to identify the main problems of its development as a scientific and educational discipline, which contradicts the development of the specialty 029 «Information, library and archival affairs», overcoming the epistemological and organizational crisis of the science of document. **The methodology** of the study is to apply historical-genetic, comparative, formal-logical, modeling and generalization methods. These methods make it possible to fully disclose the content of the current crisis of document science, to identify cause and effect relationships, and to foresee possible ways to overcome it in accordance with the needs of society and the internal potential of the science itself. **The scientific novelty** of the research lies in the scientific understanding of the current state of document science in Ukraine. A comparative approach to the development of traditional document science and documentologia has opened up the possibilities of dialectical communication between them, and at the same time has fostered an understanding of the identity of each field. In addition to management, other types of specialized document science, such as electronic and audiovisual, were noted. The success of documentary education in Ukraine depends on the conscious activity of the subjects of the educational services market and the relevance of educational offerings to the needs of the profession of the documentary. **Conclusions.** Understanding the newest paradigm of science will facilitate the emergence of document science from the crisis, which will mark the next stage of its evolution.

Key words: document; document science; general document science; special document science; documentologia; crisis of science, documentary education.

Актуальність теми дослідження. Після потужної інституціоналізації документознавства в 1990-х – 2000-х рр. в Україні для цієї науки та навчальної дисципліни настає період відносного «затишшя». Це пов'язано з рядом об'єктивних і суб'єктивних чинників розвитку гуманітаристики загалом і зокрема науки про

документ. У такій ситуації доволі актуальним є обговорення сучасного стану документознавства та перспектив дальшого розвитку науки. Звернення до складних проблем його еволюції також є бажаним для з'ясування горизонтів документознавчої освіти. Ці два моменти і стали головним мотивом нашої публікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Незважаючи на опосередковане визнання фаховим товариством кризи документознавства й документознавчої освіти в 2010-х рр., маємо вказати на відсутність в українському науковому просторі публікацій, присвячених цьому явищу та висвітленню можливих шляхів її подолання. Це додатково актуалізує тему нашої розвідки й спонукає до публічного оприлюднення міркувань стосовно закономірностей, особливостей кризи документознавства й можливих варіантів виходу з неї. Саме це й сформувало мету нашої публікації.

Виклад основного матеріалу. Хрестоматійним фактом є виведення активної фази розвитку документознавства в Україні з 1990–2000-х рр., що відзначилися успішним конституюванням науки. Тоді були написані концептуальні теоретичні праці, вийшли друком перші навчальні підручники, посібники із загального і спеціального документознавства, відкрито в 2003 р. наукову спеціальність «Документознавство, архівознавство» (у межах історичних наук, згодом – соціальних комунікацій), створено різнорівневу мережу підготовки документознавців у системі вищої освіти за напрямом «Документознавство та інформаційна діяльність» (галузь знань «Культура і мистецтво»), засновано періодичні фахові видання та започатковано традиції щорічних наукових форумів, присвячених проблематиці науки про документ. Ці та інші добре відомі події сприяли динамічному розвитку документознавства.

Вирізнялася когорта його безперечних лідерів – С.Г. Кулешов, Н.М. Кушнарєнко, М.С. Слободяник, Г.М. Швецова-Водка. Саме ці імена заслужено асоціюються в українському науковому просторі з найбільшими документознавчими зверненнями різнопланового характеру освітнього й наукового значення. Більшість провідників документознавства – особи, які у вказаний час очолювали випускові кафедри закладів вищої освіти, відділи у галузевих науково-дослідних інституціях, набирали й вели аспірантів, були головами спеціалізованих рад вишів, членами експертних рад атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, мали ряд інших зобов'язань у науковому світі та безперечно впливали на

ситуацію, пов'язану з розбудовою науки про документ. Маючи реальні важелі впливу, природно сприяли успішному конституюванню документознавства як науки й навчальної спеціальності, про що ми неодноразово публічно заявляли [3].

Крім присутнього потужного суб'єктивного чинника, слід зауважити на суто об'єктивних спонуках розвитку документознавства в Україні. Ідеться передусім про гостру потребу у фахівцях із документального забезпечення управління, що склалася на ринку праці від моменту проголошення незалежності Української держави. Це було виявом глибинних зрушень у структурі державного, муніципального, самоврядного чи локального на рівні установи управлінського сегменту. Відповідний виклик потребував належного адекватного реагування суспільства. Ним стало започаткування в Київському національному університеті культури і мистецтв (далі – КНУКіМ) особливого напрямку підготовки спеціалістів – документознавців, орієнтованих на службу в управлінні. Причому це був чи не єдиний випадок, коли в системі галузевих закладів культури новостворена спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» поступово вивільнилася від впливів «бібліотекознавчого» середовища народження й автономізувалася у своєму розвитку. Упродовж майже двох десятиліть КНУКіМ залишався флагманом підготовки документознавців для сфери управління у кращих класичних традиціях [19, 218]. Натомість у більшості випадків підготовка фахівців з означеної спеціальності освітніми закладами культури містила акцентовану бібліотекознавчу компоненту, а документознавство стало «майданчиком» для переважно академічних дискусій у дусі документології, соціальних інформатики, комунікацій, ноокомунікології тощо. Причому тлумачення ними документознавства як науки відбувалося доволі широко, а зміст тогочасної навчальної літератури підтверджує цей безперечний факт [25; 50].

Для представників «бібліотечного» (за влучним визначенням С. Кулешова) документознавства центральним об'єктом пізнання так само були документ і документально-комунікаційна сфера діяльності суспільства

чи середовище його створення та функціонування. Оперування спільною термінологією (документ, документаційний фонд, документація тощо) створювало додаткові підстави для сміливих ототожнень загальної теорії документа із документологією, а документології – із документознавством, про що багато написано бібліографознавцями, бібліотекознавцями, науковцями-педагогами вищів галузі культури.

Постання документознавства в «бібліотекознавчому» середовищі завжди базувалося на визнанні книги документом. Звідси його специфіка, суть котрої, по-перше, полягала в намаганні обґрунтувати претензії називати документом усе, що містить інформацію в будь-якому форматі її існування, а по-друге, в переважанні інтересу до з'ясування соціальних значущості, властивостей, статусу, функцій документа, онтологічних засад його загальної теорії, зокрема закономірностей функціонування в суспільстві, семіотичних складових (матеріальна основа, знакова система, зміст, смисл, структура, особливості побутування в зовнішньому середовищі), основ класифікування тощо. Склалася традиція пояснювати захоплення загальною теорією документа через реанімацію на пострадянському просторі ідей П. Отле. Заради справедливості, укажемо на той факт, що сам дослідник не лише порушував тему теорії документа як абстрактного, полісемантичного поняття, але й мав присвятити адмініструванню установою за допомогою документаційного забезпечення, тобто ті, що ми традиційно називаємо тематикою управлінського документознавства [4, 50–52].

Зацікавлення універсалізацією знань про документ, яка спиралася на різні дисципліни й характеризувалася комплексним характером, відповідало тогочасному розвитку науки, відкритої до постнекласичних трендів, давши волю критичним міркуванням прибічникам документології. Це викликало непереможне бажання у представників різних векторів розвитку науки про документ дискутувати поміж собою. Найвідомішими, але не єдиними, на пострадянському просторі стали гострі дискусії між С. Кулешовим і М. Слободяником, Є. Плешкевичем і Ю. Столяровим, М. Низовим і Н. Кушнаренко, що розгорталися довкола

з'ясування перспектив предметного представлення головного об'єкта пізнання дисциплін документально-комунікаційного циклу – документа, а відтак структури, змісту документознавства, документології як детермінованого вияву значення, пов'язаного з полівекторністю розвитку науки. Багаторічні дискусії між прихильниками «широкого», «вузького» значення документознавства дещо втомили спільноту, яка через постійні «повороти» в науці, попри свою еластичність і толерування до інакомислення, часом впадає в меланхолію. Заодно й донині доволі часто зустрічаються емоційно й образно насичені тексти колег, що свідчать про тривання інтенсивного діалогу на загальні та конкретні теми [36; 43].

Із-поміж наукових, науково-дослідних інституцій, які послідовно розробляли документознавчу проблематику, назвемо Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (далі – УНДІАСД), заснований у 1994 р. у системі Головного архівного управління України, для якого вона відбулася завдяки тісному зв'язку з архівістикою. Вивчаючи тематику науково-дослідних розробок інститутського відділу документознавства [6], чітко можна виокремити зорієнтованість на класифікацію управлінських документів, стандартизацію організаційно-розпорядчої документації, регламентування організації документообігу, процедури передавання документів на архівне зберігання, особливості організації спеціальних їх видів (у т.ч. й електронних), експертизу цінності, студіювання діловодної й архівної термінології та загальних для них документознавчих понять, гармонізацію міжнародних стандартів із керування документаційними процесами тощо. Зауважмо, що науково-технологічні й фундаментально-прикладні за змістом дослідження переважали над історичними чи суто теоретичними студіями. Цей факт так само пояснювався кон'юнктурною ситуацією, яка склалася в межах компетентності Державної архівної служби України, замовленням від вищого виконавчого органу галузі. Активним і послідовним промотором класичного документознавства, повторимося, став С.Г. Кулешов, ім'я якого фігурує в більшості випадків як керівника та розробника наукових тем від-

ділу. Його творчий доробок збагачується в цей час одноосібними знаковими працями різного формату: від неординарних монографічних досліджень до навчальних програм, посібників із документознавства, управлінського документознавства.

Останньою в часі примітною подією стала поява в 2012 р. навчального видання за авторством С. Кулешова під назвою «Загальне документознавство», де, власне, представлено стрункий виклад поглядів дослідника на те, що складає загальну історичну, теоретичну і прикладну частину управлінського документознавства. Ключовими питаннями, на яких було зосереджено увагу автора, незмінно залишилися (порівняно з посібником «Управлінське документознавство» 2003 р.) історія, теоретичні засади документознавства, функції, концепції, класифікація, проблеми створення, функціонування та зберігання документів, уніфікація службової документації [21; 22].

Застосування тут означника «загальне» до означуваного – «документознавство», є розбіжним із більшістю праць цього періоду у виконанні інших колег, які прихильно ставляться до ототожнень цієї термінологічної варіації з документологією. Для порівняння достатньо принагідно згадати навчальний посібник Ю. Палехи і Н. Леміш «Загальне документознавство», що за змістом відповідає компромісному варіанту між загальною теорією документа, виконаному в дусі бібліотекознавців, та представленням окремих його спеціальних видів (видання, документи офіційного походження (у т.ч. патентна й нормативна документація), картографічні, музичні, ізографічні, аудіовізуальні документи) [32]. Основою доказової аргументації справедливості інспірування С. Кулешовим згаданого терміна-словосполучення у прив'язці до його класичного змісту, на наш погляд, є бажання викласти в загальних рисах теорію і практики роботи саме з системами управлінської документації. Провідна ідея такого підходу полягає в тому, що універсальна теорія документа можлива в умовах її екстраполяції на окремий вид спеціального документознавства, кожний конкретний випадок якого досліджує властиву для нього сукупність документів. Подібні узагальнення теорії й практики цілком можливі і передбачають розгляд об'єктно-предметної сфери

досліджень, функцій, класифікацію, концепцій документа як джерела інформації й засобу комунікації, проблем його створення та функціонування, особливостей зберігання тощо.

Вживання в Україні терміна «спеціальне документознавство» традиційно асоціюється знову ж таки з конституюваним його видом – управлінським. Єдиний посібник зі спеціального документознавства, що з'явився в Україні за роки незалежності, фактично представляє собою україномовну версію авторського підручника Н. Кушнаренко під назвою «Документознавство» й навряд чи може претендувати на щось інше [24]. Окремі витвори спеціального документознавства здебільшого мали декларативний характер, оскільки це було те ж саме «бібліотечне» документознавство. Завдяки старанням установ державної архівної системи, галузевого інституту, на нашу думку, наразі активно відбувається інституціоналізація перспективних галузей знань, зокрема електронного й аудіовізуального документознавства. Помітними працями з електронного документознавства відзначився колектив авторів Центрального державного електронного архіву України, УНДІАСД, зокрема Ю. Ковтанюк, П. Марченко, котрі зосередили дослідницький інтерес на загальних для нього теоретичних засадах і розв'язанні окремих вузлових практичних завдань [15]¹. Активізація студіювань аудіовізуальних документів (Т. Ємельянова, Л. Приходько, О. Синєокий) [11; 12; 38–40] та розроблення Центральним державним кінофотофоноархівом ім. Г.С. Пшеничного спільно з УНДІАСД нормативно-правових, нормативних і науково-методичних актів із регулювання специфічних питань, пов'язаних із функціону-

¹ Див. також нормативні документи, методичні розробки: «Метадані архівного електронного документа. Структура та зміст. Галузевий стандарт» (проект), «Конвертування електронних документів для постійного зберігання в архіві», «Порядок приймання-передавання електронних документів до держархівів та ЦДЕА на постійне зберігання» науково-аналітичний огляд «Обґрунтування віднесення електронних інформаційних ресурсів до Національного архівного фонду», «Перелік форматів даних електронних документів постійного і тривалого (понад 10 років) зберігання», «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання», «Порядок організації електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису в органах виконавчої влади» та ін.

ванням, користуванням і зберіганням КФФД, живить надію на конституювання в

Україні цього виду спеціального документознавства. Намагання правників обґрунтувати реалізованість проекту під назвою «юридичне документознавство» були справедливо розкритиковані К. Климовою [14], з чим ми погоджуємося. Отже, сучасний розвиток окремих видів документознавства на організаційному й дисциплінарному рівнях сигналізує про перспективність їх інституціоналізації.

Коли ми говоримо про класичне (традиційне) документознавство, то йдеться про діловодство, документаційне забезпечення управління чи керування документаційними процесами як практичну сферу апробації його теоретичних ідей. Якщо ж мовити про документологію, то на увазі маємо потужне задіяння культурологічного, філософського чинників, які світоглядно розвертають і спрямовують науку в русло загальних теоретизувань довкола теорій інформації, документа та сфери його функціонування. Саме за цих умов формується документологія, що орієнтована на універсалізацію знань про документ, задекларована П. Отле й відчутно підтримана в останній третині ХХ ст. відомими російськими бібліотекознавцями, бібліографознавцями, зокрема Ю.М. Столяровим [44]. На наше глибоке переконання, це сталося не випадково, а через бажання представників суміжних наукових дисциплін чіткіше окреслити об'єктно-предметну сферу досліджень з урахуванням полісемантичного значення терміну «документ», що ввійшов до їхньої активної фахової лексики з 1970-х рр. Вживання інформації як синонімічного поняття до документа розширило повноваження соціальної інформатики та зміцнило її претензії на новітні узагальнення в стилі постнекласичної науки з акцентованою увагою на утвердженні універсальних конструкцій.

Структуралістські методи науки помітно відбилися на класифікації документів, виведенні нових таксономічних рядів їх видів [18; 51; 52], а стратегічне запозичення західноєвропейських ідей стимулювало розширення об'єкта документознавства й охоплення середовища його народження та функціонування як

системи соціальних комунікацій, інших дискурсивних форм, позначених категоріями «бібліосфера», «документосфера», «ноокомунікологія»; зростання авторитету філософських студій, які здобули помітну перевагу над практичними розвідками; відчутне зацікавлення спеціалістами цариною узагальнювальних досліджень через формування особливого наукового напрямку – документології.

Розмаїття тенденцій розвитку науки про документ породжує необхідність обґрунтування дисциплінарної ідентичності – визначення балансу між документознавством і документологією завдяки протиставленню «себе» до «іншого». Зрозуміло, багато чого в процесі самоідентифікації залежить від рівня професійної здатності дослідника обґрунтувати об'єктно-предметне поле кожного напрямку. Цей процес неодноразово перебував у центрі наукових дискусій, а тематична бібліографія налічує сотні публікацій [45]. Для архівістів, джерелознавців та інших прихильників традиційного, або, як ми його ще називаємо «міт'яєвського», документознавства, наука чітко ідентифікувалася з виробничими функціями управління, а для фахівців книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства – з теорією документа та узагальненнями знань про нього як джерела інформації та засобу комунікації. Подібна ситуація не є винятковою в науці. До прикладу, за слушним зауваженням Л. Зашкільняка, німецькі історики дев'ятнадцятого століття розрізняли історичні дослідження (*Geschichtsforschung*) й історіописання (*Geschichtsschreibung*) [13, 15]. Якщо перше тяжіло до встановлення фактів, то друге – до їх інтерпретації і репрезентації. Предметне виокремлення об'єкта дослідження сприяло розвитку історичної науки на теоретичному та практичному рівнях. Так само німецькі фахівці чітко розрізняють архівні практики (*Archivistica*, *Archivkunde*) й архівознавство (*Archivwissenschaft*). Тому, коли йдеться з одного боку про загальну теорію документа та документально-комунікаційної сфери діяльності суспільства, а з іншого – про окремі її прикладні прояви, слід мати на увазі діалектичний зв'язок і залежність між ними, через що кожен напрям стверджується, самоідентифікується й розвивається.

Багатьом фаховим дослідникам ці наукові напрями видаються взаємно суперечливими. Однак їх існування і змагання з-поміж собою виявилися продуктивними. По-перше, йдеться про поглиблене осмислення змісту традиційного документознавства, а по-друге, про народження новітніх тенденцій, яким властиве прагнення до універсальних теоретичних конструкцій. Коментуючи перспективи розвитку загальної теорії документа, С. Кулешов відзначив її можливості в контексті новітніх теорій, методологій і практичних досягнень бібліотекознавства, бібліографознавства, соціальної інформатики [20; 7]. Знаний дослідник неодноразово переглядав визначення змісту загального документознавства, зрештою, зауваживши, що творення спільної для споріднених чи суміжних галузей знань теорії документа є доцільним у тому випадку, коли ми прагнемо вийти за межі суто утилітарного підходу до науки про документ через збагачення її соціально-комунікаційними ідеями, керуючись глибокою рефлексією стосовно уважного «декодування» значень поняття «документ», заперечуючи при цьому офіційне визнання документології науковою дисципліною [20; 8]. Згадаймо кантівський вислів: «Теорія без практики порожня, а практика без теорії сліпа». Слабкою стороною документології, на думку С. Кулешова, якраз і є відірваність від практик роботи з документами тих наукових дисциплін, які зазвичай її адепти зараховують до документально-комунікаційного переліку.

Погоджуємося також із шанованим автором у тому, що в Україні найпоспідовнішим провідником ідей загальної теорії документа наразі залишається Г. Швецова-Водка, котрій належать відомі студії з документознавчої проблематики, генеровані в монографію «Документ в свете ноокоммуникологии» [47] та авторський навчальний курс для магістрів «Ноокоммуникология» [49], що став втіленням бажання дослідниці звільнитися від традиційних підходів у гуманітарному сегменті інформаційної науки й апробувати синтез новітніх ідей наук документально-комунікаційного циклу з теорією ноосфери [5; 49].

2010-ті роки стали вельми драматичними для розвитку українського документознавства. Деякі колеги заговорили про кризу на-

уки про документ [26; 35–37] і навіть про її «смерть», завершення «природного життєвого циклу» та безперспективність через зв'язок із «примітивним аналоговим» діловодством. За нашими спостереженнями, найбільше про це говорять ті, хто зацікавлений в авангардних підходах до документознавства та інкорпорації новітніх трендів у зміст дисципліни. Однак інші його прихильники до кризи науки ставляться доволі скептично, відбиваючи панічні атаки опонентів аргументами про закономірності розвитку будь-якої науки, вважаючи декларування занепадницьких настроїв своєрідним перформансом. Направду традиційне документознавство вже давно перебуває в системі «термінологічних» координат, коли визначення наріжного поняття «документ», наприклад, відбувається з позицій інформологічного чи інформаційного підходу. Залучення здобутків інформаційних наук до арсеналу практик роботи з документами ніколи не ставилося під сумнів його представниками, а навпаки вважалися підставовими для розвитку класичного документознавства в умовах інформатизації суспільства. Тому говорити про формування нині відмінної парадигми інноваційних знань, що начебто заперечує традиційне документознавство через ігнорування суспільних інформаційних процесів, позбавлено сенсу та дуже вже схоже на звичайну ідеологію «революційних змін». Не втримаємося і процитуємо класика наукознавства Томаса Куна, котрий у своїй знаменитій монографії «Структура наукових революцій» красномовно зауважив, що в добу кризи дослідник «нагадує людину, яка шукає навпомацки, і пробує створювати кожного разу нові теорії, що або здобувають визнання і прокладають шлях новій парадигмі, або стають приреченими на забуття» [23, 97].

Та чи можна говорити про кризу сучасного документознавства як занепад науки? Чи це все-таки стало наслідком атак на його дисциплінарну ідентичність, «вичерпання» можливого потенціалу попередніх тенденцій розвитку, коли ми почали потребувати інших траєкторій її багатосмыслового проблемного руху? Чи йдеться тут про документ як незрозумілий конгломерат пояснень значень і змісту, чи доволі конкретне бачення його структурованою ін-

формацією, спеціально зафіксованою з метою збереження й передачі у часі та просторі?

На нашу думку, слід розрізняти кризу в документознавстві епістемологічного та організаційного змісту. Епістемологічна криза пов'язана з неоднозначним сприйняттям і визначенням об'єкта науки – документа, а звідси – браком метанаративів, великих дослідницьких «полотен» теоретичного характеру, здатних відповідати новітньому стану науки, тенденціям її розвитку, що проголошують необмеженість пізнання в умовах безкінечної можливої інтеграції міждисциплінарних, комплексних підходів і генерування новітніх засад дослідження. Погодьмося, що насправді, за тим невеликим винятком майже десятирічної давнини, про що ішлося вище, в українській науці відсутні праці, які би цілісно представляли документознавчу теорію (а не лише загальну теорію документа чи книги).

Ми вважаємо, що народження кризової ситуації з документознавством сталося також від того, що попередні концептуальні схеми пояснення змісту науки про документ і перспектив її розвитку вичерпали себе. Своєрідним проміжним на цьому етапі підсумком досягнень класичної «гілки» науки про документ в Україні став навчальний посібник С. Кулешова «Загальне документознавство», а документології – студії Г. Швецової-Водки, зокрема «Общая теория документа и книги», «Документ в свете ноокоммуникологии» (у Російській Федерації, приміром, навчальний посібник Ю. Столярова «Документология») та збірник вибраних праць М. Слободяника «Бібліотека. Документ. Комунікації» [21; 41; 47–49]. Якщо ж говорити про осмислення еволюції документознавства в Україні в другій половині ХХ ст. – початку ХХІ ст., то найповніше це репрезентовано в монографії В. Бездрабко [3].

«Атаки» на документознавство є різносторонніми. З одного боку, це пояснюється сучасним станом гуманітаристики, яка в умовах постнекласичної доби розвитку спонукає науку про документ до більш гнучкої моделі існування, коли поряд із усталеною парадигмою знань формується межовий досвід нових студій, що «розмивають» рамки між документознавством і філософією, культурологією, історією і т.д. Це, своєю чергою, створює широ-

кі можливості для синтезу нових знань через комплексне студіювання інформації, тексту, документа тощо. З іншого боку ми маємо враховувати внутрішні, іманентно властиві самому документознавству чинники розвитку, які останнім часом трансформуються під впливом активної критики начебто «вузького» контексту традиційного документознавства. На нашу думку, т. зв. криза документознавства свідчить навпаки про його живучість і можливість відповідати новим запитам суспільства.

Важливою рисою кризи документознавства як науки стала його *фрагментація*. Останніми десятиліттями цей термін здобув велику армію шанувальників і став настільки популярним у наукознавстві, що долучитися до його пропагування автоматично означає бути в тренді. На терміни «фрагмент», «фрагментованість», «фрагментований», «фрагментарність» та інші похідні можна натрапити в текстах багатьох дослідників, котрі пишуть про фрагментацію науки, об'єкта досліджень, соціального простору і часу тощо (Ф. Анкерсміт, Р. Барт, Ж. Дерріда, У. Еко, М. Фуко та ін.). Це зумовлено процесами, які характеризують сучасну науку та стали панівною парадигмою для широкого діапазону досліджень у гуманітарних і суспільних студіях. Передусім ідеться про її міждисциплінарний розвиток і постнекласичні дискурси, що зобов'язують дослідника звернути увагу на різні методики, методології наукового пізнання, спосіб філософствування й світоглядні орієнтири, зосередженість на метафоричних операціях мови, узагальнення і, навпаки, партикуляризм.

Конструювання наукового факту через численні інтерпретації неминує зумовлює фрагментарність знань. Безперечно, ідея співвідносності частини і цілого, загального й унікального належить до «вічних» проблем науки. Проте методологічно правильним буде зауваження про доцільність принципу єдності їх розгляду, бо розуміння загального плану дозволяє зорієнтуватися з фрагментом, і навпаки. Новітні тенденції розвитку документознавства, які породжують численні його образи, є не лише виявом кризи науки. На нашу думку, ідеться про наполегливе бажання фахівців виявити оптимальні тенденції дисциплінарного оновлення. Водночас, як зазначалося вище,

наука помітно прагне до самоідентифікації й захисту самості.

Метафора «фрагментація» завжди актуалізується в перехідні періоди розвитку науки, коли на тлі вимальовування новітніх тенденцій відбувається перегляд традицій. Після конституювання загального плану розвитку документознавства в 1960–1970-х роках наступив період глибокої диференціації його об'єктно-предметної сфери, а за тим ми стали свідками потужної актуалізації загальних теоретичних тем, означених згодом поняттям «документологія» і сфокусованих на природі феноменів «документ», «документосфера», «інфосфера», «ноокомунікологія» та інших не менш загальних явищах.

Однак доволі очевидним став рух у протилежному напрямі, що засвідчив бажання дослідників доповнити загальну проблематику конкретним змістом. Приміром сторінки наукових фахових періодичних видань, збірників матеріалів конференцій останніх десятиліть яскраво ілюструють дрібною багатьох розвідок і доводять існування відцентрових тенденцій розвитку документознавства. Так само із навчальною літературою, коли поряд із підручниками, посібниками із (загального) документознавства, документології, загальної теорії документа та книги, ноокомунікології, з'являються видання зі спеціального документознавства чи ще з конкретніших його складових [31].

Дальший поступ макротерії документознавства потребував конкретних студій, зорієнтованих на вивчення окремих питань, що мало би сприяти розвитку цілісних теорій документа й соціально-документально-інформаційних комунікацій. Це стало одним із чинників активізації досліджень спеціальних видів документів та їх внутрішніх і зовнішніх характеристик, класифікації, організації, особливостей, середовища функціонування тощо. Саме тому останнім десятиріччям популярною є деконструкція загальних документознавчих теорій, схем через конкретні теми, присвячені, приміром, репрезентації торговельної документації (О. Шевченко) [53], фонодокумента (О. Синеокий) [40], електронного документообігу в транспортній галузі (К. Корнійчук) [16] чи судочинстві (О. Вдо-

віна) [7], документально-інформаційним ресурсам медичної сфери (Н. Філіппова) [46], документаційному супроводу діяльності релігійних організацій в Україні (Ю. Коротецька) [17] або керуванню документацією в органах управління культурою (В. Добровольська) [9] тощо. Ідеться лише про багаторічні розвідки фахівців, які завершилися оригінальними самостійними працями у вигляді дисертацій, монографій і стали помітним внеском у формування підґрунтя для майбутніх теорій, методологій документознавчих студій.

Диференціація проблемного поля документознавства фіксує рухливість ідей, засобів, форм наукового студіювання. Міждисциплінарні зв'язки детермінують зародження великої кількості дослідницьких напрямів із власними об'єктно-предметними сферами, що дозволяє говорити про «з'юрмлення» галузей знань і відособлення науковців, за якого втрачається розуміння між ними, незважаючи на спільну генеалогію інтересів. Фрагментованість наукового знання за таких обставин безкінечно примножує теми маргінального змісту. Перефразовуючи відомого філософа К. Ясперса, якщо ми не хочемо, аби документознавство розпалося на низку випадковостей, на численні хибні шляхи, які нікуди не ведуть, то від ідеї єдності відмовитися не можна. Однак набагато важливіше нам усім зрозуміти, як досягнути цю єдність і як до неї прийти. Інакше кажучи, варто продовжити пошуки світу, «в якому буде місце для багатьох світів» [10, 139].

Організаційна криза викликана змістом підготовки фахівців, а також іншими супутніми обставинами. Ми стали свідками потужної комерціалізації освіти, знання, коли пріоритетним критерієм їх потрібності сприймають корисність для роботодавця. Суспільно-політична, економічна (а не пізнавальна) функції науки вплинули на зміст університетської освіти, покликаної не зрощувати «ідеали», а випускати компетентних фахівців. Зменшення й скорочення фінансування вищої школи, слабкість автономії університетів, які однак залежать від центрального виконавчого органу, а отже, підпорядковані кон'юнктурно тим, хто зацікавлений у реалізації лише певного переліку досліджень, забезпечених дер-

жавним замовленням; масовізація навчання, коли продукують працівників із дипломом, а вища освіта стає способом боротьби з безробіттям молоді; зниження якості підготовки і статусу людини з університетською освітою в суспільстві – ці та інші чинники вплинули на стан документознавчої освіти.

У цей же час відбулося доволі емоційне маркування її змісту. Це сталося після того, як у 2015 р. документознавство позбавили окремої навчальної спеціальності, приєднавши його до конгломерату напрямів підготовки під назвою «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (шифр 029). Відтоді зміст нової спеціальності став предметом багаторічних та малопродуктивних обговорень, дискусій на шпальтах періодичних фахових наукових видань і в конференц-залах науковцями-педагогами, представниками професійних асоціацій. Відмічаючи корисність обміну думками, укажемо ще на одну доволі характерну й тривожну закономірність – вболівальники за перспективи нової спеціальності сповідують інтереси власних університетських і фахових корпорацій, мало переймаючись її інтегративним компонентом. Це породжує розтіч із позицією науково-методичної комісії Міністерства освіти і науки України, що виступила розробником нових редакцій державних стандартів зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (освітні ступені – бакалавр, магістр) та яка намагалася триматися «золотої середини» через створення «вікна широких можливостей» для кожного її складника і бажання надати закладам вищої освіти право вільно обирати варіативну частину стандартів. Так само для нас є очевидним той факт, що розробники стандарту намагалися модернізувати зміст освіти, «розмиваючи» конкретність кожної складової (документознавчої, архівної, бібліотечної) спеціальності завдяки розумінню кризи фахової освіти, що має передусім зовнішній характер і торкнулася загалом науки, зокрема гуманітаристики, а ще ширше – культури.

Не додає оптимізму профільність вишів, які останнім десятиріччям долучилися до розбудови документознавчої освіти в Україні. Якщо у закладах вищої освіти системи культури зазвичай першість у формуванні номен-

клатури дисциплін для підготовки документознавців незмінно належить книгознавцям, бібліотекознавцям, бібліографознавцям, то в технічних закладах – у кращому випадку гуманітаріям (філософам, філологам, історикам) чи представникам технічних наук, котрі маргіналізують документо-, архівознавчі курси за рахунок пріоритетності інших домінант, часто керуючись при цьому не доцільністю для фаху, а переслідуванням корпоративних інтересів. Убезпечуючись від звинувачень в упередженості, нами було проведено окреме дослідження, що й підтверджує думку [1]. Зауважмо також, найкраща ситуація, на нашу думку, якщо брати до уваги заклади вищої освіти галузі культури, наразі склалася в КНУ-КіМ, де освітні програми, навчальні плани спеціальності 029 побудовано таким чином, аби уможливити підготовку різних фахівців, у т.ч. документознавців, інформаційних аналітиків для сфери управління, бізнес-структур тощо.

Порятунок від кризи в такі моменти, як переконує наукознавство, гарантують різні «повороти», наприклад, лінгвістичний, наративний, етичний, естетичний та ін., що часто стають симптомом і свідченням «блукання» гуманітаристики, яка намагається подолати невідповідні часу чинні моделі науки, освіти [10, 117]. У нашому випадку йдеться про інформаційний поворот також у змісті навчальної спеціальності 029, що не є інноваційним, а присутній, приміром, у документознавчій освіті з 1970-х рр. Приймаючи це, ми категорично проти того, щоби безпідставно зменшувати перелік документо- чи архівознавчих курсів у навчальних планах закладів вищої освіти, штучно підміняючи їх тими, які небагато пропонують для підготовки саме документознавців.

Експериментуючи з документознавством, необхідно пам'ятати, що це ще й навчальна дисципліна [26, 140], опанування якою передбачає здобуття певних традиційних фахових компетентностей, знань. Останні мають відповідати згідно з ДК 003:2010 «Національним класифікатором України. Класифікатором професій» професії «документознавець» (шифр 2432.1) [8]. Зауважмо, в коментарі до другого розділу «Професіонали» ДК

003:2010, де власне, знайшов місце реєстрації «документознавець» як назва посади і професії, зазначено, що відбутися таким можуть особи з високим рівнем знань у галузі гуманітарних наук, професійні завдання котрих «полягають у збільшенні існуючого фонду (обсягу) знань, застосуванні певних концепцій, теорій та методів для розв'язання певних проблем чи в систематизованому викладенні відповідних дисциплін у повному обсязі» [8]. Тут же окреслено рівень кваліфікації працівника професії «Документознавець». Це обов'язково має бути особа з дипломом про вищу освіту (рівень «спеціаліст», «магістр»), можливо з дипломом про присудження наукового ступеня чи атестації про затвердження вченого звання [8].

Примітивізуючи сприйняття документознавства як наукової та навчальної дисципліни, зазвичай колеги не пропонують альтернативи для представлення й розв'язання проблем електронного діловодства, організації й функціонування електронних уряду, офісу чи архіву, системи міжвідомчої електронної взаємодії тощо завдяки іншим курсам. Доволі часто залучені до навчальних планів підготовки документознавців загальні чи вузько спеціалізовані інформаційні дисципліни ще не усталені за своєю природою і лише торують формівний шлях та залишають без відповіді ці конкретні практичні завдання фаху. На нашу думку, «розважання» закладів вищої освіти у вигляді освітнього, педагогічного експериментів створюють дисонанс між фаховими потребами документознавців та змістом пропонованих для опанування ними навчальних дисциплін. Це додатково поглиблює кризу документознавства як науки й навчальної дисципліни.

Попри величезну історіографію питання, пов'язаного зі студіюванням проблематики документознавчої освіти в Україні, у т.ч. і в межах педагогічних наук, відмітимо праці О. Матвієнко, М. Цивіна, які неухильно й послідовно продовжують обстоювати її традиційні домінанти, заперечуючи намагання деяких колег відверто їх змарганілізувати [27–30]. Звернімо при цьому увагу, що розвідки шанованих авторів, окрім аргументованого теоретичного обґрунтування, містять практичні виклади стосовно моделі та наповнення змісту підготовки документознавців як управлінців, а за-

одно й інформаційних фахівців. Окреслюючи компетентності, знання, вміння, навички, автори відкидають доволі сміливі експерименти з ототожненням їх із «менеджерами» інформаційного, кіберпростору чи щось на кшталт цього, оприявленого й репрезентованого в сучасних рекламних гаслах для аудиторії абітурієнтів або в інший маніфестаційний спосіб освітніми закладами. За нашим спостереженням, більшість долучених до обговорення, запозичуючи зарубіжний досвід й апелюючи до нього, відстоює перспективність нової спеціальності. Не заперечуючи їхньої впевненості, зауважимо, що це можливо за умови рівного ставлення до всіх її компонентів та врахування особливостей архівної, бібліотечної, документознавчої підготовки, яку навряд чи можна беззастережно підмінювати поняттями «інформаційна», «соціокомунікаційна», або ж директивно нав'язувати домінування однієї складової спеціальності, пропонуючи іншим статус «упривілейованих пригноблених».

Винятковим прикладом наголошення на тісному зв'язку документознавчої освіти з архівною є публікації В. Бездрабко та М. Палієнко [1; 2; 33; 34]. У цьому місці варто звернути увагу на те, що не йдеться про заперечення їхнього контакту з інформаційними чи іншими науками, а вказується на генетичну спорідненість цих напрямів підготовки й небезпечність ігнорування цього факту. Відкриття в 2019 р. у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та репрезентація унікальної для нашого освітнього ринку (хоча звичної для зарубіжної системи підготовки фахівців, на яку так люблять посилалися авторитетні колеги) програми «Архівістика та управління документацією» можна лише вітати. Є надія, що започаткована університетом освітня програма нарешті стане переломним моментом у розбудові архівної освіти в Україні і збагатить репертуар ідей, пов'язаний із документознавчим напрямом підготовки.

Наразі також спостерігаємо «розчинення» документознавства, архівознавства як наукових спеціальностей так само в конгломераті під назвою «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». І поки триває розроблення паспорту спеціальності залишається сподіватися на

збереження окремішності для умовних опцій «документознавство», «архівознавство» в його оновлених форматах і змісті підготовки наукових кадрів в Україні. З огляду на сказане вище, вважаємо, що організаційна криза суттєво впливає на епістемологічну й визначає її перебіг.

Висновки. Наостанку подумалося про таке. Слово «криза» (κρίσις) – грецького походження, що початково застосовувалося лише в медичних трактатах, наприклад, Гіппократа. Буквально воно означало особливий, поворотний момент, різкі зміни в перебігу хвороби пацієнта, від якого залежав його стан у майбутньому [42, 462]. Говорячи про кризу документознавства, будемо сподіватися на її прогресивний, позитивний і необхідний характер для успішного розвитку науки та навчальної дисципліни. Найближчим часом традиційно збережуться два різних підходи до визначення його змісту. Це епістемологічно пов'язано з нездоланною полісемантичністю терміна «документ». Не заперечуючи корисність загальних теоретико-методологічних студій із документознавства, дуже важливо не скотитися до штучного конструкта та пам'ятати про їх доцільність у контексті практичної апробації. Вочевидь прихильникам документології слід подбати про підтвердження теоретичних умовиводів на рівні практик роботи з документами

тих наук, що входять до т.зв. документально-комунікаційного переліку, аби їх загальна теорія документа виглядала переконливіше.

У той же час представникам класичного документознавства через численну фрагментацію знань слід удатися до фундаментальних теоретичних, прикладних студій, підготувати серію навчальної літератури нового покоління, активніше обстоювати окремішність документознавчої освіти й наукової спеціальності «Документознавство, архівознавство» з метою зцементувати дальший їх поступ відповідно до вимог часу, вирізнивши унікальність і неоднозначність беззастережної підміни теорії документа теорією інформації, комунікації, комунікології тощо. Інституціоналізація спеціального документознавства, як-от електронного чи аудіовізуального, так само буде залежати від запиту суспільства і зусиль наукової, професійної корпорації та їх прагнень до визначення особистості галузей знань. Ключовою проблемою залишається фаховий рівень тих, хто долучений до продукування теоретичного та практичного ефективного знання, підготовки спеціалістів для ринку праці й наукових кадрів. Оптимізм, викликаний вірою в пізнавальні здібності людини, виправдано переконує нас сподіватися на перспективність науки про документ в Україні.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. Архівна освіта в Україні: стан і перспективи // Сумський історико-архівний журнал. 2018. Т. XXXI. С. 5–17.
2. Бездрабко В. Архівна освіта в Україні: традиції та тенденції // Український історичний журнал. 2017. № 3. С. 129–147.
3. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток: монографія. Київ: Четверта хвиля, 2009. 720 с.
4. Бездрабко В. Історіографічні ескізи про документознавство, або Персональний текст про персональні тексти. Київ: Четверта хвиля, 2010. 208 с.
5. Бездрабко В. Ноокомунікологія Галини Швецової-Водки // Вісн. Кн. палати. 2019. № 5. С. 46–51.
6. Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства. Вип. 1 (31) [рукопис] / Держ. арх. служба України, Укр. наук.-дослід. ін-т арх. справи та документознавства, Галуз. центр наук.-техн. інформації з арх. справи та документознавства; уклад.: А. А. Майстренко, Р. В. Романовський, С. Л. Зворський. Київ, 2019. 290 арк.
7. Вдовіна О.О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Київ, 2018. 20 с.
8. ДК 003:2010 Національний класифікатор України. Класифікатор професій із змінами, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15 лютого 2019 року N 259. URL: https://hrliga.com/docs/KP-2010_r2z.htm
9. Добровольська В.В. Керування документацією в органах управління культурою України: соціально-комунікаційний аспект: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Київ, 2012. 20 с.

10. Доманська Е. Історія та сучасна гуманітаристика. Київ: Ніка-центр, 2012. 264 с.
11. Ємельянова Т. О. Актуалізація аудіовізуальної спадщини засобами інформаційно-комунікаційних технологій (стандарти та практики) // *Архіви України*. 2017. № 3/4. С. 81–94.
12. Ємельянова Т. О. Аудіовізуальні документи в державних архівах України: організація доступу та використання інформації, що міститься в них (1930–2007 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Київ, 2010. 18 с.
13. Зашкільняк Л. Про свободу й обмеження в пізнанні минулого: українська історіографія на початку ХХІ століття // *Харківський історіографічний збірник*. Вип. 15. Харків, 2016. С. 14–27.
14. Климова К. Юридичне документознавство: поняття, зміст, структура та межі // *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: збірн. наук. пр.* Вип. 9. Київ: Четверта хвиля, 2016. С. 75–86.
15. Ковтанюк Ю. Електронне документознавство в Україні: сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 27.00.02. Київ, 2012. 20 с.
16. Корнійчук К. С. Формування системи електронного документообігу в транспортному комплексі України: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Київ, 2019. 20 с.
17. Коротецька Ю. Д. Сучасний документаційний супровід діяльності православних релігійних організацій України: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Київ, 2019. 20 с.
18. Кулешов С. Г. Документальні джерела наукової інформації: поняття, типологія, історія типологічної схеми. Київ, 1995. 194 с.
19. Кулешов С. Г. Документознавство // *Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко*. Київ: Либідь, 2008. С. 211–218.
20. Кулешов С. Г. Загальна теорія документа: реалії та перспективи // *Архіви України*. 2012. № 6. С. 5–10.
21. Кулешов С. Г. Загальне документознавство: навч. посіб. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2012. 123 с.
22. Кулешов С. Г. Управлінське документознавство: навч. посіб. Київ: ДАКККіМ, 2003. 57 с.
23. Кун Т. Структура наукових революцій. Москва: Прогресс, 1977. 302 с.
24. Кушнарєнко Н. М., Трач Ю. В. Спеціальне документознавство: навч. посіб. Київ: Ун-т «Україна», 2010. 281 с.
25. Кушнарєнко Н. Н. Документоведение: учеб. 2-е изд. Киев: Знання, 2000. 460 с.
26. Ларин М. В. Актуальные проблемы современного документоведения // *Вестник РГГУ*. 2014. № 2 (124). С. 139–148.
27. Матвієнко О. Документознавча освіта: проблеми та перспективи розвитку практики та наукових досліджень // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 17–21.
28. Матвієнко О., Цивін М. «Інформаціолог-аналітик» та «інформаціологія»: сутнісний зв'язок чи необхідність розмежування // *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: збірн. наук. пр.* Вип. 11. Київ: Четверта хвиля, 2019. С. 17–21 та ін.
29. Матвієнко О., Цивін М. Концепція професійного спрямування за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». Київ: Центр навч. л-ри, 2018. 101 с.
30. Матвієнко О., Цивін М. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: у пошуках інформаційного фахівця // *Вісн. Кн. палати*. 2016. № 10. С. 32–35.
31. Московченко Н. П., Палеха Ю. І. Документне фондознавство: архівні фонди: навч. посіб. Київ: Вид-во Ліра-К, 2018. 308 с.
32. Палеха Ю., Леміш Н. Загальне документознавство: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2009. 434 с.
33. Палієнко М. Архівіст інформаційного суспільства: проблеми модернізації системи професійної освіти // *Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Серія «Історія»*. 2016. Вип. 3. С. 57–62.
34. Палієнко М. Між історією та інформологією: до проблеми вироблення нової парадигми архівної освіти // *Архіви – наука – суспільство: шляхи взаємодії: матер. Всеукр. (з міжнар. участю) наук.-практ. конф.* (Київ, 21–22 травня 2015 р.). Київ, 2015. С. 134–137 та ін.
35. Плешкевич Е. А. Кризис документоведения и пути его преодоления // *Отечественные архивы*. 2016. № 3. С. 5–10.
36. Плешкевич Е. А. О «левом» и «правом» уклонах в российском документоведении // *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань: збірн. наук. пр.* Вип. 11. Київ: Четверта хвиля, 2019. С. 35–42.

37. Плешкевич Е.А. Проблемы развития документоведения и возможные пути их преодоления // Документ. Архив. История. Современность: материалы VI Международной научно-практической конференции, Екатеринбург, 2–3 декабря 2016 г. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2016. С. 57–62.
38. Приходько Л. Ф. Експертиза цінності аудіовізуальних документів: теоретичні засади, науково-методичні аспекти // Архіви України. 2017. № 3/4. С. 95–119.
39. Робота архівних установ України з аудіовізуальними документами: метод. посібник [рукопис] / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; уклад.: Л.Ф. Приходько (кер. теми), Г.К. Волкотруб, В.В. Патик; за заг. ред. Т.О. Ємельянової. Київ, 2015. 390 арк.
40. Синєокий О.В. Фонодокумент у світовому комунікаційному просторі: еволюція, сучасний стан, напрями трансформацій: автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Харків, 2016. 36 с.
41. Слободяник М.С. Бібліотека. Документ. Комунікації: вибрані праці (до 60-річчя від дня народження і 35-річчя наукової діяльності). Київ: Ліра-К, 2010. 306 с.
42. Словник іншомовних слів. 2-е вид. / за ред. акад. АН УРСР О.С. Мельничука. Київ: Гол. ред. УРЕ, 1985. 970 с.
43. Столяров Ю.Н. Документологический нигилизм Е.А. Плешкевича // Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук. 2019. № 4. С. 10–18.
44. Столяров Ю.Н. Документология. Орёл: Горизонт, 2013. 370 с.
45. Українське документознавство (1991–2011): науково-допоміжний бібліографічний покажчик. Київ, 2012. 176 с.
46. Філіппова Н.П. Документно-інформаційні ресурси медичної галузі України: теоретичний та прикладний аспекти: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Київ, 2019. 20 с.
47. Швецова-Водка Г. Документ в свете ноокоммуникологии. Москва: Литера, 2010. 384 с.
48. Швецова-Водка Г.Н. Общая теория документа и книги: учеб. пособие. Москва: Рыбари; Киев: Знання, 2009. 487 с.
49. Швецова-Водка Г. Ноокоммуникология. Київ: Кондор, 2019. 108 с.
50. Швецова-Водка Г. Документознавство: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 398 с.
51. Швецова-Водка Г.М. Типологія документа: навч. посіб. для студ. ін-тів культури. Київ: Кн. палата України, 1998. 78 с.
52. Швецова-Водка Г.М. Типологія книги: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів культури і мистецтв. Київ: Кн. палата України, 1999. 79 с.
53. Шевченко О.В. Система документального забезпечення торговельної галузі України: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. ... д-ра наук із соц. комунікацій: 27.00.02. Харків, 2016. 39 с.

References

1. Bezdrabko, V. (2018). Archive education in Ukraine: Status and Prospects. *Sumskyj istoryko-arkhivnyj zhurnal*, XXXI, 5–17 [in Ukrainian].
2. Bezdrabko, V. (2017). Archival education in Ukraine: Traditions and Trends. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, № 3, 129–147 [in Ukrainian].
3. Bezdrabko, V. (2009). Document science in Ukraine: Institutionalization and Modern Development. *Kyiv* [in Ukrainian].
4. Bezdrabko, V. (2010). Historiographical sketches on documentary studies, or Personal text on personal texts. *Kyiv* [in Ukrainian].
5. Bezdrabko, V. (2019). Noocommunity Halyna Shvetsova-Vodka. *Visnyk Knyzhkovoji palaty*, 5, 46–51 [in Ukrainian].
6. *Vjuleten' Haluzevogo centru nauko-ve-tekhnichnoji informaciji z arkhivnoji spravy ta dokumentoznavstva*, (2019). (Issue 1 (31)). *Kyiv* [in Ukrainian].
7. Vdovina, O.O. (2018). Electronic record keeping as a communication component of legal proceedings in Ukraine (Extended abstract of Candidate's thesis). *Kyiv* [in Ukrainian].
8. DK 003:2010 National Classifier of Ukraine. Occupational qualifier with changes. Retrieved from: https://hrliga.com/docs/KP-2010_r2z.htm
9. Dobrovolska, V.V. (2012). Records management in cultural management bodies of Ukraine: social and communication aspect (Extended abstract of Candidate's thesis). *Kyiv* [in Ukrainian].
10. Domanska, E. (2012). History and modern humanities. *Kyiv: Nika-centr* [in Ukrainian].

11. Jemeljanova, T. O. (2017). Updating of audiovisual heritage by means of information and communication technologies (standards and practices). *Arkhivy Ukrainy*, № 3/4, 81–94 [in Ukrainian].
12. Jemeljanova, T. O. (2010). *Audiovisual Documents in the State Archives of Ukraine: Organization of Access and Use of Information Contained in It (1930–2007)* (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
13. Zashkilnjak L., (2016). On freedom and limitations in the knowledge of the past: Ukrainian historiography at the beginning of the 21st century. *Kharkivskyj istoriohrafichnyj zbirnyk*, 15, 14–27 [in Ukrainian].
14. Klymova, K. (2016). Legal documentation: concept, content, structure and limits. *Terminologhija dokumentoznavstva ta sumizhnykh ghaluzej znan'*, 9, 75–86 [in Ukrainian].
15. Kovtanjuk, Ju. (2012). *Electronic document science in Ukraine: the essence of scientific direction, history of formation, prospects of development* (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
16. Kornijchuk, K.S. (2019). *Formation of electronic document circulation system in the transport complex of Ukraine* (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
17. Korotecka, Ju.D. (2019). *Contemporary documentary support of activities of Orthodox religious organizations of Ukraine* (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv [in Ukrainian].
18. Kuleshov, S.H. (1995). *Documentary sources of scientific information: concept, typology, history of typological scheme*. Kyiv [in Ukrainian].
19. Kuleshov, S.H. (2008). *Document science. Specialjni istorychni dyscypliny* (pp. 211–218). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
20. Kuleshov, S.H. (2012). *General document theory: realities and perspectives*. *Arkhivy Ukrainy*, 6, 5–10.
21. Kuleshov, S.H. (2012). *General document science*. Kyiv [in Ukrainian].
22. Kuleshov, S.H. (2003). *Management documentation*. Kyiv [in Ukrainian].
23. Kun, T. (1977). *The structure of scientific revolutions*. Moscow: Progress [in Russian].
24. Kushnarenko, N.M, Trach, Yu.V. (2010). *Special documents science*. Kyiv [in Ukrainian].
25. Kushnarenko, N. N. (2000). *Document science*. Kiev [in Russian].
26. Larin, M.V. (2014). *Actual problems of modern document science*. *Vestnik RGGU*, 2 (124), 139–148 [in Russian].
27. Matvijenko, O. (2009). *Documentary education: problems and prospects for the development of practice and research*. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informologhija*, 4, 17–21 [in Ukrainian].
28. Matvijenko, O., Cyvin, M.N. (2019). *Analyst and information scientist: essential communication or the need for distinction*. *Terminologhija dokumentoznavstva ta sumizhnykh ghaluzej znan'*, 11, 17–21 [in Ukrainian].
29. Matvijenko, O., Cyvin, M.N. (2018). *The concept of professional direction in the specialty «Information, library and archival affairs»*. Kyiv [in Ukrainian].
30. Matvijenko, O., Cyvin, M.N. (2016). *Specialty 029 «Information, library and archival affairs»: in search of an information specialist*. *Visnyk Knyzhkovoji palaty*, 10, 32–35 [in Ukrainian].
31. Moskovchenko, N.P., Palekha, Ju.I. (2018). *Documentary stock science: archive funds*. Kyiv [in Ukrainian].
32. Palekha, Ju., Lemish, N. (2009). *General document science*. Kyiv [in Ukrainian].
33. Palijenko, M. (2016). *Information society archivist: problems of vocational education system modernization*. *Visnyk Kyivskoho nacionaljnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serija «Istorija»*, 3, 57–62 [in Ukrainian].
34. Palijenko, M. (2015). *Between history and informology: the problem of developing a new paradigm for archival education*. *Arkhivy – nauka – suspil'stvo: shljakhy vzajemodiji*, (pp. 134–137). Kyiv [in Ukrainian].
35. Pleshkevich, E.A. (2016). *The crisis of document science and ways to overcome it*. *Otechestvennyje arkhivy*, 3, 5–10 [in Russian].
36. Pleshkevich, E.A. (2019). *On the «left» and «right» deviations in russian document science*. *Terminologhija dokumentoznavstva ta sumizhnykh ghaluzej znan'*, 11, 35–42 [in Russian].
37. Pleshkevich, E.A. (2016). *Problems of development of document science and possible ways to overcome them*. *Dokument. Arkhyv. Istoryja. Sovremennost*, (pp. 57–62). Ekaterinburg [in Russian].
38. Prykhodko, L.F. (2017). *Appraisal of audiovisual documents: theoretical ambush, scientific and methodological aspects*. *Arkhivy Ukrainy*, 3/4, 95–119 [in Ukrainian].
39. *The work of archival institutions of Ukraine with audiovisual documents* (2015). Kyiv [in Ukrainian].
40. Synjeokyj, O.V. (2016). *Background document in the global communication space: evolution, current state, directions of transformations* (Extended abstract of Doctor thesis). Kharkiv [in Ukrainian].

41. Slobodjanyk, M.S. (2010). Library. Document. Communications. Kyiv [in Ukrainian].
42. Dictionary of foreign words (1985). Kyiv [in Ukrainian].
43. Stoljarov, Ju.N. (2019). E. A. Pleshkevich' documentology nihilism. Ukraïnskyj zhurnal bibliotekoznavstva ta informacijnykh nauk, 4, 10–18 [in Russian].
44. Stoljarov, Ju.N. (2013). Documentology. Oryol: Ghorizont [in Russian].
45. Ukrainian document science (1991–2011), (2012). Kyiv [in Ukrainian].
46. Filippova, N.P. (2019). Documentary and information resources of the medical industry of Ukraine: theoretical and applied aspects (Extended abstract of Doctor thesis). Kyiv [in Ukrainian].
47. Shvecova-Vodka, G. (2010). Document in the light of noocommunity. Moskva: Litera [in Russian].
48. Shvecova-Vodka, G.N. (2009). General theory of the document and the book. Moskva: Rybari; Kiev: Znannja [in Russian].
49. Shvecova-Vodka, H.M. (2019). Noocommunity. Kyiv [in Ukrainian].
50. Shvecova-Vodka, H.M. (2007). Documentary science. Kyiv [in Ukrainian].
51. Shvecova-Vodka, H.M. (1998). Document typology. Kyiv [in Ukrainian].
52. Shvecova-Vodka, H.M. (1999). Typology of the book. Kyiv [in Ukrainian].
53. Shevchenko, O.V. (2016). System of documentation support of ukrainian trade industry: theoretical and methodological foundations (Extended abstract of Doctor thesis). Kharkiv [in Ukrainian].

УДК 006.05.058

Тур Оксана Миколаївна,
доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
oktur@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-8094-687X>

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ГАРМОНІЗУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ ІЗ МІЖНАРОДНИМИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМИ

Мета статті – дослідити комплекс проблем, пов'язаних із запровадженням міжнародних і європейських стандартів із метою гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу. **Методологічну основу** дослідження склали сукупність загальнонаукових, спеціальнонаукових та специфічних методів студіювання проблематики, застосування яких дозволяє досягти поставленої мети. Основним став принцип історизму, який передбачає розгляд будь-якого явища в його розвитку під впливом різноманітних факторів. Крім нього, дослідження ґрунтувалося на принципах об'єктивності та цілісності. Використання комплексу наукових методів дозволило встановити проблематику гармонізування національних стандартів із міжнародними та європейськими. **Наукова новизна** полягає в тому, що, спираючись на дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців і спеціалістів-практиків, у яких студіювалися питання стандартизації, автору вдалося виокремити актуальну проблематику гармонізування національних стандартів із міжнародними та європейськими. **Висновки.** Розроблення національних стандартів має ґрунтуватися на науковому аналізі досвіду створення нормативних документів за кордоном, можливостей застосування норм профільних міжнародних стандартів в Україні, вироблення раціональних наукових методів укладання документів, запровадження уніфікованих форм та систем документації. Окреслені у дослідженні проблеми дають змогу визначити комплекс теоретико-фундаментальних завдань та перспективних напрямів практичної діяльності. У першу чергу необхідно проаналізувати галузеві стандарти, чинні в Україні, порівняти їх із сучасними